

Oponentský posudek

na habilitační práci PhDr. Štefana Juska, PhD., *Sokrates a Platon v Nietzscheho a Patočkově filozofii*. Košice: UPJŠ 2017, 143 s.

Každá srovnávací studie zaslouží velké uznání. Štefan Jusko svůj text rozčlenil do tří částí. V první představuje Nietzscheův přístup k Sókratovi a Platónovi (oceňují, jak přesvědčivě ukazuje proměny Nietzscheova názoru na Sókrata), druhá je věnována Patočkově interpretaci těchto dvou řeckých antických filozofů a ve třetím oddíle, který autor pokládá za důležitější, se zaměřuje na proměny současné fenomenologie ve vztahu k Nietzscheově filozofii. Nietzscheův přístup k Sókratovi předznamenává už jeho spis *Zrození tragédie z ducha hudby*. Podle Nietzscheho se v dějinách setkáváme dvěma způsoby vidění světa, s dvěma typy kultur: teoretické povrchní, lacině optimistické, domnívá se, že je schopno odhalit všechny záhady a vyřešit problémy světa, je spojeno s kultem exaktní vědy (Sókratés) a tragické boj a utrpení jsou určujícími rysy všeho jsoucna, místo vědy moudrost, která spojí vlastní utrpení s věčným.

Je známo, že Nietzscheova filozofie je výzvou k přehodnocení všech hodnot. Objevuje se to ve všech obdobích Nietzscheovy tvorby – protiklad apolinského a dionýzovského, teoretická a tragická kultura. Ve třetím, metafyzickém období je to spojeno s Nietzscheovou koncepcí evropského nihilismu, která spojuje evropské dějiny s křesťanstvím a která má být překonána, „budou války, jakých dosud nebylo na Zemi“. Křesťanství je podle Nietzscheho vybudováno na nihilistickém vztahu ke všemu smyslovému, ke všemu lidskému. Svět, člověk, smysly, tělo – to vše je popřeno, vyhlášeno za odlesk pravé skutečnosti (začal to už Platón, který pojal svět idejí jako pravý svět, pravou skutečnost, křesťanství je platonismem pro lid). Nicota výmyslu je povýšena na metafyzickou pravdu. Pravá skutečnost je přesunuta do transcendentna, fiktivního zázemí, a tímto transcendentním je určován smysl a poslední účel lidského života.

Svůdné Patočkově schéma péče o duši, péče o polis a pohyb lidské existence přináší pochopitelně ocenění obou velkých řeckých myslitelů. Patočkův esej *Počátek dějin* obsahuje i jeden z proslulých rozborů tří pohybů lidského života, pohybu akceptace (uznání, zakotvení), pohybu obrany (fungování v zařazenosti) a pohybu pravdy (sebezískávání sebevydáváním, průlomu).¹ Patočka odmítá představu lidské podstaty, lidský způsob bytí je podle něho aktuální a ideální, a proto vymezuje lidské pohyby, lidské činnosti ve smyslu základních

¹ Srov. Rezek, P.: *Jan Patočka a věc fenomenologie*. Praha: Oikumené 1993.

možností lidského pobývání ve světě. Tyto tři základní pohyby jsou tři základní typy životní aktivity:

1. Pohyb přijetí, ve kterém dostáváme místo na zemi a v životě a který zahrnuje pohyb zrození (lidská možnost se stává skutečností) a vlastní pohyb přijetí (společenství bližních vytvoří nové lidské bytosti nejen prostor, ale i místo).
2. Pohyb přežití – zajištění obživy, všední rutina přežívání, dřiny, každodenního života, pohyb práce, která je hořkým údělem člověka, ale předpokladem žití.
3. Pohyb transcendence – lidé se povznášejí nad všední starosti o přežití v tvůrčím rozletu svobody, ve schopnosti přesahu, který dává smysl a hodnotu pohybu zrození a žití, smysl celému lidskému životu. Je to filozofie velkých lidí a velkých činů. Třetí pohyb je novým vztahem ke skutečnosti, „znamená však otázku, znamená objevit problematičnost, nikoli toho či onoho, nýbrž veškerenstva vůbec a přísně do něho zařazeného života v něm“.² Z období předdějinného vstupujeme do dějin.

Patočka ocenil v konfrontaci s Masarykovým pojetím dějin právě Nietzscheho. Pro Patočku znamená více Nietzsche, který je mu nikoli filozofem jedné z válek dvacátého století jako Masaryk, nýbrž filozofem celé současnosti jako válečného období, permanentního a stupňovaného nihilismu.

Oceňuji, že Štefan Jusko vyložil ve své práci svou vlastní interpretaci Platóna, Nietzscheho a Patočky. Přesto kladu otázku, zda ji poněkud nepřizpůsobil cíli své práce. Nemohlo by se tak stát, že důležitá pole se poněkud vyhnula komparaci. Je známo Nietzscheho stanovisko k poznání a vědě jako určitá varianta noetického perspektivismu. Nietzsche uznává, že poznání je jednou z forem, kterými se lidský život udržuje, stupňuje, umocňuje. Kritérium pravdy není v objektivní evidenci či verifikovatelnosti, nýbrž ve stupňování pocitu života. Poznání každého člověka je jedinečné, nezastupitelné, svět se každému lidskému životu jeví jinak, má tolik podob, z kolika perspektiv je nahlížen. Všechna pojetí jsou stejně pravdivá jako nepravdivá – rozdíl je pouze praktický – jak silnému životu slouží a jak účinně mu slouží. Otázkou zde je srovnání s Platónovým a fenomenologickým pojetím poznání.

Stejně od základu je rozdílný přístup uvedených filozofů ke společnosti – Platón, Nietzsche a Patočka představují naprosto rozdílné pojetí společnosti. Už v prvním Nietzscheho tvůrčím období se objevují též některé Nietzscheho názory na společnost, které pak zastával celý život: výpady proti křesťanství (ve *Zrození tragédie*: kněží a ministranti =

² *Tamtéž*, s. 42.

úlisní trpaslíci), kult silného jedince, génia a pohrdání davem, masou, protože kultura je výsadou nepatrné menšiny vyvolených, kterým je masa povinna otrocky sloužit. Bez otroctví není možné vytvořit pravou kulturu jako soulad mezi myšlením a životem, zdáním a chtěním, práce nemá žádnou důstojnost, práce je hanba.

Když se autor snaží doplnit Patočkovu Heideggerovu) časovost dimenzí prostoru, pak tato dimenze je podle mého soudu přítomna jeho pojetím tělesnosti. Na podzim roku 1968 zahájil Jan Patočka na FF UK dvousemestrální přednášku *Tělo, společenství, jazyk a svět*, která byla později sestavena ze záznamu posluchačů a zařazena v roce 1983 do *Archivního souboru prací Jana Patočky* jako 4. svazek tematického sborníku *Přirozený svět a pohyb lidské existence*. Knižně text vyšel spolu s další přednáškou z roku 1968 *Problém přirozeného světa* pod názvem *Tělo, společenství, jazyk, svět* v roce 1995 v nakladatelství Oikumené.

Problému tělesnosti se Patočka věnoval v roce 1969 rovněž v *Přirozeném světě v meditacích svého autora po třiatřiceti letech*, které v roce 1970 připojil k druhému vydání svého spisu *Přirozený svět jako filozofický problém*. Připomíná Kantův požadavek dát tělesnosti statut apriorní podmínky myslícího vědomí. Pokládá ji za anticipaci postupů dnešní fenomenologie, dále uvádí aktivitu Maine de Biran, který objevil fenomén subjektivního těla, a tak definoval reálné tělo jako subjektivní a transcendentální jsoucnost.

Existence jako pohyb, jako uskutečňování možností znamená pro Patočku, že existence je podstatně tělesná. Tělesnost existence nesouvisí jen se situací, v níž vždy jsme, nýbrž tělesná je veškerá naše činnost, tvorba, naše cítění a naše chování. Na základě tělesnosti je naše konání vždy pohybem odněkud někam, má vždy své východisko a svůj cíl. Na základě své tělesnosti je existence vztažena k zemi, jako jedné z mocí nad vším tělesným. Přitom tato tělesnost není tělesnost věčná, předmětná, nýbrž tělesnost živá a prožívaná, která nám připomíná v pohybu zakotvení, přijetí toho, do čeho jsme postaveni, že jsme součástí všeobjímající přírody..

Pro Jana Patočku, zřejmě nejvýznamnějšího českého filozofa 20. století a předního představitele evropské fenomenologie, dostat se k „věcem samým“ tedy neznamená pouhé nezúčastněné nahlížení čistých korelátů reflexe, jako u Husserla, ale *faktický pobyt ve struktuře zjevování*, faktický výkon celé naší *existence*. Jsme a jednáme mezi ostatními jsoucnostmi, pobýváme s nimi v určitém akčním okruhu a teprve z výkonů tohoto pobytu lze odvozovat porozumění tomu, co to znamená, že pro nás věci jsou dány, že se ukazují. K naší zkušenosti se světem je proto třeba připočítat *tělesný pohyb*.

Je-li tělesný pohyb něco, co podstatně náleží ke způsobu, jak *jest* naše zkušenost, znamená to, že ani naše existence nám není automaticky dána: je něčím, co se musí neustále

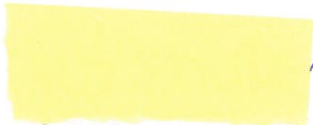
získávat, dobývat a udržovat. Existovat tělesně znamená totiž existovat na hraně rozličných *perspektiv*. „Člověk je tak, že *je* a zároveň *má být*. To, že *je*, musí být jeho výkonem, musí to výslovně *převzít*.“³

Tělesný pohyb jako volba možností je především volbou míst, z nichž se koná a vůči nimž se vydává vpřed. Potřebuje *prostor*, ale nikoli v obvyklém fyzikálním smyslu jako osnovu parametrů, nýbrž spíše ve smyslu *ontologickém*. Takový prostor se týká přímo toho, *jak* tělesná bytost *jest* a jak rozumí všemu ostatnímu, pokud *jest*. Je proto lépe chápat takový prostor jako proměnlivý, dynamický horizont možností, který ovšem nikdy nebude možno převést do jednotného výkazu a redukovat na jednoznačně měřitelné parametry. Patočka mluví raději o celku „nevýslovné přítomnosti výslovně zpřítomnitelného“, „nevybavitelnosti vybavitelného“, „nesmyslové přítomnosti smyslově přístupného“ a vyhrazuje takovému prostorovému celku pojem *světa*.⁴

Úkol, který si Štefan Jusko ve své habilitační práci dal, byl a je nesmírně obtížný a složitý. Je otázkou, zda je vůbec jednoznačně řešitelný. Vyžaduje dokonalou znalost myšlenkového odkazu hned tří (čtyř) předních osobností dějin evropské filozofie (Platóna, Nietzscheho, Patočky (a Sókrata). Přesto rád konstatuji, že ji autor svrchovaným způsobem prokázal a v obtížné komparatistické práci přinesl zajímavé výsledky.

Pan PhDr. Štefan Jusko, PhD., svou habilitační práci a dalšími studiemi plně prokázal, že patří k vyzrálým osobnostem v oblasti zkoumání dějin evropského filozofického myšlení. Jeho habilitační spis *Sokrates a Platon v Nietzscheho a Patočkově filozofii* splňuje požadavky kladené na habilitační práce v oboru dějiny filozofie, a proto plně doporučuji pokračování habilitačního řízení před Vědeckou radou Filozofické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích a navrhuji mu udělit vědeckopedagogickou hodnost **docent** pro obor dějiny filozofie.

V Brně 4. července 2017

prof. PhDr. Jan Zouhar, CSc.

Katedra filozofie FF MU Brno, A. Nováka 1

³ Patočka, J.: *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha 1995, s. 69.

⁴ Srv. Patočka, J.: K prehistorii vědy o pohybu: svět, země, nebe a pohyb lidského života. *Tvář*, roč. 2, 1965, č. 1.